

L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA A CATALUNYA DURANT L'OCUPACIÓ NAPOLEÒNICA (1808-1814). LA TRADUCCIÓ AL CATALÀ DEL CODE.

per Albert Lamarca i Marquès

L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ

La bibliografia sobre la Guerra del Francès és ingent. En qualsevol biblioteca especialitzada, hom hi troba una secció específica, amb obres fins i tot contemporànies o immediatament posteriors als fets. Tan bon punt l'anàlisi dels textos esdevé més detallada ens adonem que, tot i la quantitat d'estudis, aquests no són prou satisfactoris. No disposem de bones obres de conjunt sobre la matèria, per tal com la majoria participen d'una visió militarista dels fets, de relat dels episodis bèl·lics, i d'un enfocament "patriòtic" o de resistència¹. A això cal afegir que la historiografia espanyola, en termes generals, no esmenta l'annexió de Catalunya a l'Imperi, ni res que la identifiqui com a realitat diferenciada durant aquests anys. Joan Mercader Riba va voler invertir aquesta tendència, amb els seus treballs sobre la Catalunya napoleònica i el Govern de Josep I a Madrid².

Pel que fa a l'Administració de Justícia i la traducció dels Codis napoleònics al català, el balanç historiogràfic no és gaire millor. L'advocat i pròcer català Frederic Camp fou un gran estudiós de tot el relacionat

1. Quant a recull bibliogràfic, vegeu el que féu Joan MERCADER RIBA, "La Historiografía de la Guerra de la Independencia y su época desde 1952 a 1964", *Índice Histórico Español*, Vol. IX, 1963. Molt més actualitzat, però no pas exhaustiu, és el que fa Josep FONTANA en l'apartat bibliogràfic del Volum V, *La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868)*, de la *Història de Catalunya dirigida per Pierre Vilar*, Ed. 62, Barcelona, 1986; p. 474, on afirma: "Hi ha una bibliografia immensa sobre la Guerra del Francès, la qual cosa no impedeix que no tinguem cap llibre de conjunt realment satisfactori". He pogut constatar l'encert d'aquestes paraules.

2. Joan MERCADER RIBA, *Barcelona durante la ocupación francesa*, Madrid, CSIC, 1949; *Catalunya i l'Imperi Napoleònic*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978; i *José Bonaparte, rey de España, 1808-1813*, Madrid, CSIC, 1971-1983, 2 vols. Aquestes obres, tot i ser de gran qualitat i aprofundiment, topen amb el mateix parany que la majoria de les altres: fer servir només la documentació existent als arxius espanyols.

amb el món napoleònic i s'ocupà del vessant jurídic del període, però hem de lamentar que els seus treballs siguin dispersos i poc científics³. Darrerament, Lluís Maria de Puig també ha tractat de manera tangencial la temàtica dels Codis napoleònics, però en funció de l'estudi de l'afrancesat Tomàs Puig⁴. Pere del Pozo li va dedicar un treball des de l'òptica de la introducció d'un dret estranger quant a l'aplicació pels Tribunals⁵. Mercader Riba, en els seus treballs, també es referia a aquesta matèria. Sobre el conjunt de les obres suara esmentades, cal notar que només es basen, pràcticament, en documentació existent als arxius estatals. Aquesta ha de ser, al meu parer, la més minsa, havent de raure el gruix dels fons en els arxius francesos, verges d'investigació⁶. La documentació que ens ha quedat a Catalunya és la pròpia de les institucions ocupants franceses que els militars van abandonar en marxar, car la major part se la van endur. Constitueix, doncs, una mínima part de la què va produir la burocràcia napoleònica, essent en concret els fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó esborranys i minutes dels originals que de ben segur són als *Archives Nationales* de París o d'altres de

3. La figura de Frederic CAMP i LIOPIS (1877-1951) mereix un tractament i comentari especials. Al llarg de la seva vida es dedicà a estudiar i col·leccionar tot allò relacionat amb el món napoleònic; arribà a ser-ne un dels màxims especialistes europeus del moment. La seva obra és ingent, dispersa en multitud d'articles en revistes de l'època i en algun llibre monogràfic. Com a col·leccionista, aplegà tota mena d'objectes relacionats amb el període i formà una biblioteca napoleònica de força entitat. Com a investigador: resseguí tots els arxius catalans amb fons sobre el període, convertint les seves troballes en material historiogràfic. A tot això tan positiu cal fer-hi un parell d'esmenes, Frederic CAMP actuava mogut per l'interès erudit personal, no es proposava fer una obra amb qualitats científiques; així, els seus escrits són força caòtics i inconnexos, no ofereixen notes a peu de pàgina per a il·lustrar la font que ha fornit la investigació, ni segueixen una línia discursiva coherent o científica. A més a més -suposo que mogut per a no semblar "afrancesat"- tot i la seva passió pel napoleònic, sempre ofereix una visió "patriòtica" criticant l'actuació dels francesos a Catalunya, i tractant-la amb recel. Al llarg d'aquestes pàgines aniré donant notícia de part de la nòmina de la seva obra.

4. LLUÍS M. DE PUIG i OLIVER, *Tomàs Puig: Catalanisme i Afrancesament*, IEC, Barcelona, 1985, entre d'altres obres sobre el mateix període.

5. Pere del POZO CARRASCOA, *La introducción del Derecho francés en Cataluña durante la invasión napoleónica*, dins l'obra de conjunt *El tercer poder. Hacia una comprensión histórica de la justicia contemporánea en España*. Editado por Johannes-Michael Scholz. Max-Planck-Institut für Europäische Rechtsgeschichte, Frankfurt am Main, 1992; pg. 189-213.

El professor del POZO em va explicar que el tema li va venir suggerit per l'estudi que estava fent sobre l'aplicació, pels Tribunals, del Dret civil català durant el segle XIX.

6. En aquest sentit és il·lustrativa l'afirmació de Miguel ARTOLA, *Los Afrancesados*, Alianza Ed., Madrid, 1989; p. 252 quan afirma: "La documentación relativa al gobierno josefino, así como la inmediatamente anterior, es muy escasa en los archivos españoles, y únicamente en el Histórico Nacional se encuentran documentos de valor histórico apreciable en relación con los afrancesados".

França. Per al present treball no m'he pogut sostreure a aquest mateix vici d'origen, i m'he basat en els fons de l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona i dels de la Corona d'Aragó, així com de la Biblioteca de Catalunya i la Universitària de Barcelona⁷.

Amb el present article vull aportar algunes noves dades sobre el dret i l'actitud dels catalans durant la invasió napoleònica, i posar de relleu la importància dels fets pel cabal de dades que pot subministrar sobre la història del dret a Catalunya. Crec que l'actitud catalana davant la convocatòria de la Diputació a Baiona, i els intents francesos de reformar l'Administració de Justícia i d'introduir els Codis napoleònics a Catalunya, tenen un càrrega de novetat molt forta en relació amb el tractament tradicional de la història jurídica catalana. Cal divulgar i incidir en aquests episodis força desconeguts. Per la meua part, només he pogut fer-hi un acostament. El seu estudi en profunditat donaria llum sobre la història de la codificació civil a Catalunya i l'Estat, ja que suposa considerar que en aquests primers anys del segle XIX els juristes del Principat estigueren en contacte amb l'avantguarda jurídica europea del moment; podem parlar d'una *codificació abans de la codificació*⁸.

ELS CATALANS DE 1808

El paper de la Constitució o Estatut Reial de Baiona del 1808 en el constitucionalisme espanyol ha estat sovint negligit. La historiografia, de manera general, l'ha considerada com un instrument més al servei de la invasió napoleònica, i la majoria de tractats sobre el constitucionalisme la passen per alt, menystenint-la com a objecte d'estudi dogmàtic i històric⁹.

7. La documentació de l'AHMB fa referència al *Llibre d'Acords Municipals*, i la de l'ACA a la sèrie *Lligalls* de la secció *Audiència* (l'anomenada tradicionalment "intrusa") i a la sèrie *Dominació Napoleònica*, que compta amb el catàleg fet el 1946, per Gabrielle Vilar, amb el títol de *Inventario de los fondos documentales de la dominación napoleónica en Cataluña*.

8. Manllevant el títol del llibre de Peter KRIEDEL *et. al.*, *Industrialización antes de la industrialización*, Ed. Crítica, Barcelona, 1986.

9. Valgui com a exemple l'afirmació de Francisco TOMÁS Y VALIENTE, *Códigos y Constituciones, 1808-1978*. Alianza Ed., Madrid, 1989; p. 126 "(...) Por último, cuando hablamos de Constitución con relación al pasado constitucionalismo español, ¿nos estamos refiriendo también a la Carta de Bayona de 1808, al Estatuto Real de 1834 y a las Leyes Fundamentales del Nuevo Estado nacido a raíz del alzamiento militar de julio de 1936 y de la subsiguiente guerra civil? (...) En efecto, negamos a la Carta de Bayona de 1808, y al Estatuto Real de 1834 la inclusión en la serie histórica de nuestras Constituciones". L'únic estudi monogràfic, ja força antic, és el de Carlos SANZ CID, *La Constitución de Bayona*, Madrid, 1922.

Si bé aquestes opcions tenen el seu fonament -no la podem considerar com un text genuïnament espanyol, ni tampoc com una constitució democràtica-, no deixa de tenir interès el seu estudi, per tal com suposa la recepció efectiva dels postulats de la Revolució francesa i de la seva ideologia subjacent, havent servit a la de Cadis del 1812 com a model per a fer-hi una rèplica en clau “nacional”¹⁰.

Pel que fa al nostre tema -el dret a la Catalunya napoleònica-, cal destacar un parell de fets sobre la intervenció catalana en el període constituent de l'Estatut del 1808, els quals ja ens anticipen que jurídicament el Principat no havia mort, i que el *Fin de la Nación Catalana* de què parlava Sanpere i Miquel no havia estat definitiu. També ens ho demostrava el primerenc *Memorial de Greuges* de 1760, on quedava clar que els catalans no havien pas oblidat la pròpia Constitució política, ans en volien la restitució¹¹.

Arran de la renúncia de Ferran VII, Napoleó manà convocar, per al 15 de juny de 1808 una Diputació de cent cinquanta espanyols, a la ciutat basco-francesa de Baiona, amb la finalitat d'establir i sancionar el nou règim polític per a Espanya. Aquest es configurava partint d'un projecte d'Estatut Constitucional presentat pel mateix Emperador. L'Assemblea Nacional o Diputació proposada tenia les característiques de les d'Antic Règim, ja que es composava de “Clero, Nobleza y Estado General”. La convocatòria establia els membres nats de la Diputació i el procediment per a escollir la resta de diputats per part de les institucions respectives. El Principat de Catalunya no és considerat com una entitat política per a nomenar diputats, a diferència del que succeeix amb els territoris bascos, Navarra, Astúries i Castella. La participació de Catalunya a Baiona serà migradíssima i només s'articula a partir de a les ciutats amb vot a Corts, un individu nomenat pel Consultat o Cos de Comerç i representants

10. Com afirma a tall d'exemple, Enrique GACTO FERNÁNDEZ, *Derecho del Constitucionalismo y de la Codificación II*, Temas de Història del Derecho, Universidad de Sevilla, 1981; pg. 16 “Es conocida la recepción en España de las ideas motrices de la Revolución francesa, incrementada, en paradoja sólo aparente, durante el período de la Guerra de Independencia; el ejemplo codificador francés, que prolonga su eco en la Constitución de Bayona, iba a influir decisivamente en los acuerdos sancionados por las Cortes de Cádiz”.

11. *Memorial de Greuges de 1760*, Edició del manuscrit existent a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, dins la Col·lecció *Textos Jurídics Catalans*. Amb estudi introductori de J.A. GONZÁLEZ CASANOVA, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1990.

-també migrats- de l'Estament eclesiàstic i del nobiliari¹². La realitat de la presència catalana esdevindrà pràcticament inexistent.

El Memorial de l'Ajuntament de Barcelona.

A conseqüència d'aquesta convocatòria¹³, l'Ajuntament de Barcelona procedí a l'elecció del diputat corresponent i a redactar un Memorial o text programàtic, el qual obra a l'Arxiu Històric Municipal i que coneixem gràcies a les recerques de Frederic Camp, puix que altrament no tingué transcendència¹⁴. En l'"ajuntament" extraordinari convocat per al matí del 24 de maig de 1808, fou nomenada una junta o comissió que havia de proposar el diputat representant de Barcelona i redactar el Memorial en què *se le den las ideas más exactas del Estado de España, de sus males y de los modos y medios de remediarlos, con las observaciones correspondientes no solo a lo general del Reyno sino también a lo que exijan las particulares circunstancias de las Provincias*¹⁵. El mateix dia, a la tarda, la Junta ja havia examinat la documentació relativa a la Diputació de Baiona i el ple acordava nomenar D. Josep de Vega i de

12. *Actas de la Diputación General de Españoles que se juntó en Bayona el 15 de junio de 1808...* Madrid, Imprenta y Fundición de J.A. García, 1874. Versió microfilmada feta pel *Servicio de Microfilm de la Dirección de Archivos Españoles*, Madrid, 1993, p. 2. En concret, hi ha esments, en la convocatòria, del Marquès de Lupià de Barcelona i dels Bisbes de Girona i d'Urgell; Girona havia de nomenar un *sugeto de la clase de caballeros*.

13. Al *Llibre d'Acords del 1808*, p. 214, es recull de la següent manera una notícia de la convocatòria, llegida al ple de 24 de maig: "*En vista de la carta de 19 de este mes con que el Excelentísimo Sr. Don Sebastián Piñuela participa al Sr. Gobernador y Ayuntamiento de esta Ciudad para su inteligencia y puntual cumplimiento en la parte que le toca, como su A.Y. el serenísimo Sr. Gran Duque de Berg lugar-teniente Gral. del Rey y de la Junta Suprema de Gobierno, que S.A. y la Junta se han enterado de que los deseos de su I. y Real el Emperador de los Franceses son de que en Bayona se junte una Diputación general de 150 personas que deberan hallarse en aquella ciudad el dia 15 del próximo mes de junio, compuesta del Clero, Nobleza y Estado General para tratar allí de la felicidad de toda España, proponiendo todos los males que el anterior sistema le han ocasionado y las reformas y remedios más convenientes para destruirlos en toda la Nación y en cada provincia en particular (...)*".

14. Frederic Camp, "Memoria del Ayuntamiento de Barcelona a las Cortes de Bayona sobre las Aspiraciones de Cataluña", *Revista Estudio*, any IV, núm. 44, Barcelona, 1916; p. 268-272. Treball típic de Camp, una publicació dispersa sobre un document que havia trobat en les seves recerques, sense expressar-ne la font, fent referències fragmentàries (document oblidat per a la posteritat). Camp treia a la llum el Memorial relacionant-lo amb el moment polític i les aspiracions de la Catalunya de llavors, sobre tot en relació amb la codificació del dret civil.

15. La comissió estava integrada pels regidors Marquès de Villel, Marquès de Palmerola, Comte de Fonollar, Marquès d'Alfarràs, D. Ignasi de Gayolà, D. Ramon de Sans, D. Antoni de Ferrater, i *los Diputados del común*. AHCB *Llibre d'Acords 1808*, p. 215.

Sentmenat en quien es tan notorio a todo el Pais, como al Ayuntamiento que le ha tenido con el mayor aprecio por individuo en que concurren todas la calidades que se encargan¹⁶. El Memorial enllestit es llegí al ple de l'Ajuntament, el 3 de juny del 1808. Josep de Vega ja havia marxat el 31 de maig cap a Baiona, amb un altre exemplar. Aquest text apareix intercalat i relligat al Llibre d'Acords municipals, en els folis 233 a 239, tot seguit del ple del 3 de juny, en un quadern separat amb el títol: *Ideas que el Ayuntamiento de Barcelona considera podrán contribuir particularmente a que se mejore el actual estado del Reyno de España y del Principado de Cataluña, y ha acordado indicarlhas al Señor Diputado que él ha nombrado para que pueda servirse tenerlas presentes*. Segons explica Camp, aquest Memorial no fou llegit a Baiona, ja que el comissionat Josep de Vega no hi pogué arribar, en ser sorprès, durant el viatge, per l'esclat de la guerra. La lectura de les Actes de les sessions de Baiona ens confirma que Vega no hi assistí¹⁷. Al Llibre d'Acords de l'Ajuntament no hi ha cap notícia de l'embaixada ni de la lectura del Memorial, ni de res més que faci referència a la Diputació de Baiona¹⁸. Sí que comença, en canvi, a partir d'aquest moment a tractar dels conflictes de les tropes franceses amb la població i dels problemes de subministraments.

El text del *Memorial* estava dividit en les seccions *Sobre Instrucción pública; En punto a Agricultura; Por lo relativo a Comercio e Industria; Ideas Generales sobre Gobierno* ", amb un apèndix o annex sobre fiscalitat, *Cálculo del número de jornales de tierra y cargas que podrian suportar, según sus calidades*.¹⁹

16. AHC B *Llibre d'Acords 1808*, p. 215.

17. Sí que consta, en canvi, en la nòmina de diputats a les *Cortes Generales y Extraordinarias*, de Cadís, el 24 de setembre de 1810.

18. De manera orientativa, Joan MIERCADER RIBA, *Catalunya i l'Imperi Napoleònic cit*, p. 30, explica aquest fet en commemorar que la notícia de l'entronització de Josep I a la Corona d'Espanya i la proclamació de l'Estatut de Baiona no tingué cap ressò al Principat, per tal com estava absolutament incomunicat de la resta de la Península, per causa de la guerra.

19. La troballa d'aquest *Memorial* em sembla de la màxima importància, digne de ser inclòs en el recull de Memorials encapçalat pel *Memorial de Greuges de 1760*, *Op. cit*. Creiem que avala un cop més la teoria que la ideologia tradicional del Principat no quedà enterrada definitivament el 1714. Penso que cal dedicar-li ací un espai; la importància del seu contingut justificaria, per ell mateix, aquest article. Frederic CAMP, "El Derecho en Cataluña durante la Guerra de la Independencia (1808-1814)" *Anuario de Historia del Derecho Español*, 1926, p. 120 a 155, afirma sobre el Memorial: "Un hecho que pasó desapercibido y de que la Historia no se ha ocupado todavía...contiene un programa regionalista, basado en reformas de la administración de justicia y provisión de empleos" (Pàg. 131).

Abordava els diferents àmbits de la realitat catalana, analitzant les causes de la “decadència” i oferint-hi solucions i mesures a adoptar, constituint un autèntic programa de govern. Cal tenir en compte que el temps emprat per a la redacció del text fou breu, tot just arribà a sis o set dies, i és d’una extensió mitjana, de catorze planes (folis 233 a 239 del *Llibre d’Acords*). No em puc estar de transcriure’n literalment alguns apartats, tot i que l’aniré comentant. El cert és que recull les aspiracions tradicionals catalanes, i no és forassenyat d’apuntar que recupera aspectes del programa de les Corts del 1702 i les posteriors, de l’Arxiduc, del 1706. I veiem, doncs, una constant en el discurs que enllaça amb l’Edat Moderna catalana i els conflictes constants amb la Monarquia, prefigurant l’època contemporània.

Pel que fa a l’anomenada *Instrucción Pública*, recull els triomfs de la Revolució i els desitgs de la Il·lustració. Demana la implantació d’una educació primària o bàsica obligatòria i gratuïta, amb la corresponent creació d’escoles als municipis. A més, reclama la tornada de la Universitat a Barcelona, incidint o posant de relleu l’absurd o allunyat de la realitat d’allò que s’hi ensenya, ja que proposa l’establiment de Càtedres de *Matemática, Phisica, Historia Natural, Astronomia, Estática, Chimica, Optica, Tachigrafia y Planigrafia*, i el restabliment dels *exercicios de Gimnastica*²⁰.

Tot seguit analitza l’estat de l’*Agricultura*, destacant-ne l’exorbitat dels impostos i que la gestió la faci directament l’*Erario y no manos àvidas de arrendatarios, subarrendatarios, colectores y otros*. Demana veladament la desamortització i promulgació de lleis protectores per al camp; la concessió de terrenys en *emphiteusi* recurrent al tòpic, que s’anirà repetint al llarg del segle XIX, sobre les virtuts d’aquest tipus

20. AHC B *Llibre d’Acords 1808*, p. 233. El mateix Frederic CAMP publicà un altre article, a la *Revista Estudio* el 1918, on treia a la llum un segon *Memorial*, de l’Ajuntament i la Junta de Comerç de Barcelona, a Napoleó, el 1811. Aquest *Memorial*, l’aconseguí d’un llibreter de vell i no té els mateixos trets institucionals que ens ocupa; versa sobre una contingència de la guerra en relació amb els abastaments d’aliments i mercaderies. Tot i així, els barcelonins no desaprofitaren l’ocasió per a incidir en d’altres punts i pel que fa a la Universitat repeteixen la idea del text del 1808, fent més explícit el seu allunyament en relació amb les demandes de la societat: “*Il est de la plus imposante necessité inster pour avoir a Barcelone une Université, et une Academie, ou barré le superflu des questions inutiles, se fixent les talents dans la recherche de ce qui est solidement utile: de cette maniere se perfectioneroient les manufactures du pays, et pourrnt sans duote se mettre en concurrence des autres quelconques, et fomentent encore plus l’Industrie et le Commerce*”. Frederic CAMP, “Memorial del Ayuntamiento y Junta de Comercio de Barcelona al Emperador Napoleón en 1811”, *Revista Estudio*, Any VI, núm 64, Barcelona, 1918; p. 49 a 61.

contractual, *Contrato por el qual se havia fomentado en Cataluña la poblacion y la subdivision de propiedad, y se lograria en otras Provincias del Reyno si lo adoptasen, y que no se abrazaria seguramente en aquellas ni se bolverá a usar en Cataluña, si no se revoca la facultad de poder redimir contra la voluntad del Domino el canon impuesto...*

En relació amb *Comercio e Industria*, demana la creació de Societats Econòmiques d'Amics del País, i premis per a incentivar la productivitat. Seguidament, introdueix la idea de crear un port franc per les mercaderies a Barcelona, recuperant el tenor de la Constitució *De Port Franch* de les Corts de 1702 (i la seva corresponent de les de l'Arxiduc)²¹, per tal de contribuir a la baratura de los víveres y de las primeras materias, es de suma importancia que se huviese en Barcelona Puerto Franco que seria un depósito casi cierto de provisiones para un pueblo tan numeroso y para toda la Provincia atrayendo aquí una confluencia abundante de todo, multiplicaría las negociaciones y con esto no sería de perjuicio al producto de los derechos de aduana. Com també es demana la supressió de les duanes interiors, mantenint només les exteriors de les fronteres, això sí, augmentant-ne la vigilància per mor del contraban. Tot i constituint una certa incoherència d'ubicació, demana l'establiment de *leyes ciertas que en su formación se havia de atender a la claridad de ellas, a la brevedad de los juicios y a que no pasen de verbales sino los que no puedan determinarse sin mayor conocimiento.*

L'apartat, però, per a nosaltres més important era el referent a les *Ideas generales sobre Gobierno*, que, per la seva transcendència, reproduïm íntegrament, *A más de los daños indubitados que ha ocasionado el exorbitante lujo que empobreciendo las familias y corrompiendo las costumbres ha alterado los buenos sentimientos se reconoce que son carga de la decadencia y ruina experimentada en el Reyno, la falta de observancia rigurosa de las leyes; el que estas no sean precisamente las que acuerde el Reyno en Cortes; que no se guarden a los Tribunales en el mayor rigor sus autoridades; que sean sus individuos pagados con inferioridad a lo que pide su caracter; que su elección no penda precisamente del merito; que se hayan multiplicado las Jurisdicciones embarazandose mutuamente en sus procedimientos y varias otras a muchas de las cuales se ocurririan con las vigentes providencias.*

21. Volum I, Llibre IV, Títol XXVIII de les Constitucions i Altres Drets de Catalunya (Edició del 1704).

*Que a lo menos en cada principio de Reynado haya Cortes en las quales se traten y establezca lo conveniente al Reyno, sin que pueda variarse ni establecerse cosa nueva sino celebrandose otras*²².

*Que en todas las provincias que tienen fueros particulares, se guarde éste religiosamente por todos los tribunales, y del de Cataluña por estar en mucha parte en idioma particular de ella, se haga una traducción castellana, y se imprima al canto del original, para mejor inteligencia de los jueces que no poseen el idioma*²³.

*Que se reformen los abusos de los Tribunales de Mostrencos haciendo que valga en el contra el fisco la prescripción que es de ley en Cataluña*²⁴, *y que se reconozca por titulo la posesion immemorial, que no sean reservados los nombres de los relatores y esten estos reservados a daños; y que no tengan parte el Juez ni otro del Tribunal en el valor de las fincas ni en las cantidades que se transijan.*

*Que en todo Tribunal se motiven las sentencias que se diesen, poniendo con ello a salvo la buena opinión del Juez y dando a conocer a los litigantes, para las causas de suplicación y apelatorias, los justos motivos con que se obró en los fallos*²⁵.

22. Aquest fragment podria ser, sens dubte, datat al llarg del segle XVII, en el context de les polèmiques i els conflictes entre el Principat i la Monarquia.

23. Aquesta és probablement la part del text més interessant des d'una òptica civilista, la petició de respecte per a la legislació civil pròpia, motiu de conflicte durant tot el segle XIX, amb l'anomenat problema del "juge de fora", estudiat per Pere del POZO CARRASCOSA, *L'aplicació del Dret civil català a l'Audiència de Barcelona a la segona meitat del S.XIX*, Materials de les V. Jornades de Dret Català a Tossa, "Cent anys de Codi Civil des de Catalunya", PPU, Barcelona, 1990; p. 5 a 45.

També és fonamental la petició de traducció al castellà de les Constitucions de Catalunya, fenomen que ha estat estudiat per Joan EGEA FERNÁNDEZ en la introducció a la reedició de l'obra de Pere NOLASC VIVES I CEBRIÀ, qui anys a venir hi donaria compliment amb la *Traducción al Castellano de los Usages y demás Derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles, con indicación del contenido de éstos y de las disposiciones por las que han venido a serlo, ilustrada con notas sacadas de los más clásicos autores del Principado*. Col·lecció Textos Jurídics Catalans, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1989, 2 vols.

24. Podem col·legir que de ben segur l'Estat aduïa la prescripció adquisitiva de béns castellana més breu que la tradicional catalana de 30 anys, la qual encara es manté; Cfr. art. 342 CDCC.

25. La motivació de les sentències ha estat sempre cavall de batalla en favor del drets i llibertats dels ciutadans, en pro de l'anomenada "seguretat jurídica". Una sentència sense motivació -argumentació del perquè de la decisió- és quasi impossible de recórrer o impugnar. En el dret tradicional, les sentències havien de ser motivades; posteriorment, amb la Nova Planta es deixaran de motivar i no ho tornaran a ser fins ben entrat el segle XIX, amb la codificació, llevat el període d'ocupació francesa (com relatarem). La motivació és actualment un principi informador de l'Ordenament jurídic; així ho disposa la Constitució del 1978 en el seu article 120.3, "*Las sentencias serán siempre motivadas y se pronunciarán en audiencia pública*".

Que todo empleo, comisión, dignidad y qualquier otra clase de provisión, en todas carreras y estrados recaiga precisamente en Naturales del Reyno.

Que para el Consejo de Castilla se provean las plazas a sugetos de los respectivos Reynos o Provincias, señalando a cada una de estas con proporcion, el numero de plazas que han de ocupar sus Naturales.

Que en las Audiencias se mantengan las plazas que habia acostumbrado haver llamadas nacionales, que son de Naturales de la misma Provincia.

Que las Alcaldias mayores se proveyesen proponiendo los respectivos corregidores los sugetos haciendo terna o sexta; y de qualquier modo havieren de recaer en Naturales de la Provincia a que pertenezca el corregimiento pues teniendo que descender a asuntos mínimos y debiendo juzgar verbalmente conviene que entiendan perfectamente a la gente rústica del Pais y estén bien cimentados en los usos y costumbres de él, y con ello no tendrian que empeñarse como ahora para repetidos gastos de viages²⁶.

Que no haya exención de fuero común (...) de ningún modo para los asuntos de litigación de bienes, reconvección por deudas y otros semejantes.

Que en las Intendencias y otros Tribunales que juzguen por provisión de un Juez o Asesor solo haya a mas de la apelación a los respectivos consejos, facultad, antes de valerse de este último recurso, de suplicar las sentencias ante el mismo Tribunal primitivo y seguirse la suplicación, nombrando al Asesor dos conjueces a lo menos, debiendo ser estos, e igualmente el Asesor y Fiscal, naturales de la Provincia.

El *Memorial* afegia qüestions sobre govern i fiscalitat municipal i abastament d'aigües, demanant l'abolició de les disposicions de Felip V, sense esmentar-lo directament. També sobre la importància de mantenir la catolicitat de la població i que l'Església *esté en el mayor auge que jamás haya tenido*, així com, sobre els excessius impostos que gravaven les transmissions patrimonials. Com a annex, ja he referit l'aportació d'una descripció territorial de l'Estat amb un assaig de sistema impositiu en

26. Aquests darrers paràgrafs també parlen per ells mateixos, sobre el respecte dels càrrecs per als catalans, motiu de conflictes al llarg de tota l'edat moderna als quals posarà fi la repressió posterior a la Guerra de Successió. Frederic CAMP, en l'article ressenyat, lliga aquest tema amb la realitat del moment: "La representación relativa a los empleos y cargos públicos, sobre todo municipales, no necesita comentarios. Es la misma que se dirige hoy a las Cámaras; es la que ha servido de bandera a la prensa de batalla, que un día tras otro ha estimulado a la juventud catalana".

funció de la qualitat dels terrenys. Aquests eren mesurats en jornals i la productivitat en *duros*.

El document no està signat pels seus autors, però sí datat a Barcelona. La importància del text és clara i parla per ell mateix, per la ideologia que hi traspuia, i, especialment en el camp del dret, és premonitori del què succeirà al llarg del segle XIX entorn de la codificació del dret civil.

Els catalans a Baiona

De les Actes de la Diputació de notables de Baiona recollim el mateix esperit del *Memorial* de l'Ajuntament barceloní, en un parell de línies -la mínima expressió- que ens parlen de la presència que hi tingué el Principat de Catalunya mitjançant la intervenció de Josep Garriga i Buach²⁷. De la lectura de les Actes es desprén una gran presència de diputats basco-navarresos, que demanen amb molta fermesa, la conservació del règim foral privatiu, com queda clar a la *Junta novena* del 27 de juny de 1808. Probablement animat per aquest fet, Garriga demanà, al seu torn, el restabliment del règim català previ a la Nova Planta, petició que fou tallada en sec pel president de la sessió²⁸. Aquesta altra intervenció ens fa palesa, un cop més, quina era la mentalitat dels catalans un segle després de la Guerra de Successió, refermant la contradicció amb la

27. La presència d'aquest personatge és difícil d'establir, ja que la designació inicial no li corresponia. En les Actes, quan es comproven les credencials, s'esmenta: "*el Sr. D. José Garriga, en cuya orden se expresa que viene a representar principalmente el estado general del Principado de Cataluña*". *Actas... cit.* pg. 20.

28. No ens podem estar de reproduir el text de l'Acta: "... Cuando sobre estos antecedentes se iba á dar principio á la operación indicada, el Sr. D. José María de Yandiola, Diputado nombrado por el señorío de Vizcaya, hizo presente: que por parte de su principal había hecho representación directamente á S.M. el Emperador, pidiendo la conservación de los fueros y constitución particular del señorío, y lo exponía, ó protestaba en caso necesario, para que su asistencia y participación en este acto no se tuviera por adhesión á la Constitución general, y que en caso necesario se abstendría de votar. Se le contestó por el Sr. Presidente que todos los que estábamos reunidos habíamos sido nombrados para decir por nosotros mismos nuestro dictamen; mas que con todo, no había inconveniente en admitir y que constase en el Acta su exposición. En los mismos términos lo hicieron después los Sres. Diputados del reino de Navarra y de las provincias de Guipúzcoa y Alava. El Sr. D. José Garriga pretendió hacer otra igual por el Principado de Cataluña; pero el Sr. Presidente le hizo observar que ni había sido nombrado por el Principado mismo, que era el caso de los otros Diputados, ni la Cataluña tenía una Constitución particular.

Inmediatamente que el señorío de Vizcaya hizo su exposición y protesta, contraprotestaron en nombre de Castilla los Diputados de la ciudad de Burgos...". *Actas... cit.* pg. 37.

tòpica visió d'una Catalunya al marge de la política, amansida i doblegada a la Monarquia. Garriga, però, signarà el text de l'Estatut de Baiona, el 7 de juliol del 1808.

L'ESTATUT DE BAIONA. EL GOVERN DE JOSEP I I EL SISTEMA DE CODIS

El text de l'Estatut de Baiona recollia el principi revolucionari d'unificació de la legislació civil i de tota la resta de lleis, a més d'altres modificacions en l'ordre jurídic. Així, en el seu article 96 es sancionava que "*Las Españas y las Indias se gobernarán por un solo Código de leyes civiles y criminales*"; en el 113 "*Habrà un solo Código de comercio para España e Indias*"; i en el 82 establia la possibilitat de fer variacions en el Codi civil i penal per part de les Corts. L'anàlisi d'aquests articles se'ns presenta difícil i no encertem a donar sentit al terme "Codi", quant a la redacció d'uns de nous o la introducció dels Napoleònics a Espanya²⁹.

Desconeixem l'abast real d'aquest precepte com, en general, de tot l'àmbit de l'Administració de Justícia durant el govern de Josep I. Dubto, també, que hagi estat estudiat ni tan sols de manera superficial, i és illustratiu en aquest sentit la poca atenció que li dediquen Mercader i Artola, en els respectius treballs³⁰. El cert és que, amb independència del text de Baiona i la seva vigència, la temàtica de la codificació civil a Espanya, la necessitat d'un sistema legal configurat per "Codis" com a normes úniques, complertes i homogènies, es recull per primer cop en un text legal a l'article 258 de la Constitució de Cadis, "*El Código civil y*

29. La possibilitat d'establir-hi variacions que preceptuava l'art. 82.2. de l'Estatut, ens poden fer pensar en la referència a la introducció dels Codis napoleònics reformats per a adaptar-los a la realitat espanyola, com després es projectarà per a Catalunya. El desinterès dels autors sobre aquest tema és aclaparador i no n'hem trobat cap que s'hi aturi. Com a exemple, vegeu l'obra recent, per Juan BARÓ PÁZOS, *La codificación del Derecho civil en España (1808-1889)*. Universidad de Cantabria, 1993; p. 53. Els estudis específics sobre l'Administració josefina tampoc no se n'ocupen, com és el cas de Carmen MUÑOZ DE BUSTILLO ROMERO, *Bayona en Andalucía: el estado bonapartista en la prefectura de Xerez*, Junta de Andalucía, Sevilla, 1991.

30. El civilista espanyol Federico DE CASTRO, *Derecho civil de España*, Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1949; p. 186, indica: "Nada significan en nuestra vida jurídica la Carta de Bayona, con su referencia a un Código civil (art. 96), ni el Código promulgado por José Napoleón; fueron reglas tiránicas impuestas por el invasor y sólo obedecidas a la fuerza en la zona por él esclavizada. La idea de la codificación se afirmará en Cádiz frente a los ejércitos enemigos, en el anhelo de oponerles, como prenda de victoria, a la unidad nacional fortificada y vigorizada en unos mismos vínculos legales".

*criminal y el de comercio serán unos mismos para toda la Monarquía, sin perjuicio de las variaciones que por particulares circunstancias podrán hacer las Cortes*³¹.

CATALUNYA DURANT LA GUERRA DEL FRANCÈS

Ja he dit que la historiografia espanyola ha negligit sistemàticament la realitat diferenciada del Principat durant la invasió, tot i ser aquesta flagrant. Els estudis de Mercader Riba han intentat restituir el que és propi³². Els francesos entraren a Barcelona el febrer del 1808, capitanejats pel general Duhesme com a aliats, ocupant a finals de mes el castell de Montjuïc i la Ciutadella. El juny del 1808 es produí l'alçament general del Principat, i, conseqüentment, la situació bèl·lica. Tot seguit s'imposà un govern militar amb seu a Barcelona, però poc estructurat. El 9 d'abril del 1809 els famosos fets de l'Audiència marcaren una inflexió en la vida del Principat, obligant els catalans a definir-se políticament. Els comandaments francesos, a les ordres del general Saint-Cyr, convocaren les autoritats de Barcelona a l'Audiència, amb el propòsit que prestessin jurament públic de fidelitat a Josep I. La majoria de càrrecs s'hi negaren i foren substituïts per d'altres personatges, afectes als napoleònides.

Del gener a maig del 1810 entrem en l'anomenat període Augcreau, en què aquest mariscal ocupa el màxim poder. És coneguda la seva política d'atracció i persuasió dels catalans vers les directrius franceses, amb l'adopció emblemàtica de l'oficialitat de la llengua catalana. Aquestes mesures coincideixen amb els Decrets de 8 de febrer del 1810, pels quals Napoleó segrega els territoris de la riba esquerra de l'Ebre, del poder del seu germà Josep, amb uns pretesos motius de mancances econòmiques³³. Mitjançant aquestes disposicions es creen governs militars

31. Aquest article constitueix l'encapçalament i punt d'arrencada de qualsevol treball sobre la codificació civil a Espanya, que no s'assolirà finalment fins al 1889, i que ha generat, a diferència del seu correlatiu article 96 de l'Estatut de Baiona, una ingent bibliografia, a banda del fet tragicòmic d'haver tingut com a inspirador el Josep d'Espiga i Gadea, de catalanitat dubtosa, però diputat pel Principat. Sobre aquest tema, vegeu per l'Enric JARDÍ i CASSANY, *Els catalans de les Corts de Cadis*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 1963.

32. A banda dels estudis esmentats, és molt útil la síntesi que MERCADER en fa a *Els Capitans Generals (S. XVIII)*, dins *Biografies Catalanes*, Ed. Vicens Vives, 1991.

33. Els decrets són reproduïts en català i castellà a Lluís M. DE PUIG i OLIVER, *Girona Francesa 1812/1814*, Ed. Gotha, Girona, 1976; p. 177, i Miguel ARTOLA, *Los Afrancesados cit.* p. 238.

a Catalunya, Aragó, Navarra i Biscaia. Trobem aquí el primer tracte diferenciat per a Catalunya, no basat en una mera situació militar *de facto*, ans dotant-la d'un determinat *status* jurídic³⁴. Per la correspondència de l'Emperador, sabem que els seus plans eren de reunir Catalunya a l'Imperi, per la qual cosa prohibeix les comunicacions dels comandaments de Barcelona amb Madrid, i hi mana hissar les banderes francesa i catalana, negligint l'espanyola³⁵. Augerau, durant el seu mandat, portà a terme la reorganització del Principat -una mena d'assaig de *Nova Planta*, però sense conseqüències institucionals a llarg termini- i és en aquest període que s'organitzà l'Administració de Justícia, l'Audiència, a imitació de la francesa. A la fi, fou rellevat pel mariscal Macdonald, qui exercirà el poder de juny del 1810 a novembre del 1811, amb l'ajut del general Maurice Mathieu, donant un fort impuls en la tasca d'afrancesar Catalunya mitjançant la imposició de funcionaris francesos, adoptant el model imperial d'Administració i amb la restauració del castellà com a idioma oficial, però predominant el francès en els actes del Govern. Aquest moment coincideix també amb els majors triomfs militars dels francesos. Posteriorment, fou governador general de Catalunya el general de divisió Charles Decaen, a les portes de l'annexió de Catalunya a l'Imperi francès.

L'ANNEXIÓ DE CATALUNYA A L'IMPERI

Aquesta és ben segur, una de les temàtiques més transcendents i més desconegudes d'aquest període, quan, malgrat el caire d'anècdotic, el cert és que el Principat de Catalunya passà a formar part de l'Imperi

34. El text del Decret és força il·lustratiu: *Títol I, Del Govern de Catalunya*. Art. 1. Lo seté eos del Exèrcit d'Espanya se intitulerá Exèrcit de Catalunya. Art. 2. La provincia de Catalunya formarà un Govern particular, baix lo títol de Govern de Catalunya. Art. 3. Lo comandant General del Exèrcit de Catalunya serà Gobernador de la provincia, y reunirá poders civils y militars. Art. 4. La Catalunya queda declarada en estat de siti. Art. 5. Lo Gobernador queda encarregat de la administració del Politich, de la administració de Justicia y de las Rendas públicas. Ell elegirá á tots los empleos, y fara tots los reglements necessaris. Art. 6. Todas las rendas de la Provincia, tant dels impostos ordinaris com extraordinaris, se entregarán a la caixa del Exèrcit, a fi de subvenir als gastos del pres de las tropas y á manutenció del Exèrcit".

Els Decrets sobre els altres governs peninsulars seguien aquest mateix model. Pocs dies abans, Napoleó havia prèns una mesura semblant per als Països Baixos.

35. Cfr. MERCADER RIBA, *Catalunya i l'Imperi*. cit. pg. 100. Napoleó arribà a afirmar en relació amb els Decrets que "Ni el Rei (Josep I) ni els seus ministres no tenen res a veure amb Catalunya".

Francès pels Decrets de 26 de gener i 2 de febrer del 1812³⁶. De fet, Catalunya ja havia assajat un govern a l'estil francès d'ençà, del 1810. L'annexió suposa, però, fer absolut tot el que fins ara era fruit d'una situació de guerra. Es reorganitzà territorialment el Principat i s'aplicà l'anomenat "Règim civil", és a dir, l'estructura administrativa de poder francesa amb el seu funcionariat corresponent³⁷. El Principat s'estructurava amb els coneguts quatre departaments del *Ter*, *Segre*, *Montserrat* i *Boques de l'Ebre* -amb la consegüent terminologia geogràfica revolucionària-, incorporant-se la Vall d'Aran al departament francès de l'Alta Garona, i les Institucions passaven a configurar-se com les franceses, amb Prefectes, Subprefectes, "Meres", Adjunts. És interessant de destacar el sentit del concepte *Règim civil*, contrastant-lo amb el tradicional règim militar encapçalat pel Capità General a què estava sotmès el Principat d'ençà de la Nova Planta, i que trencava amb la concepció d'Antic Règim de l'Administració. Una de les màximes realitzacions que pretenia abordar aquest *Règim civil*, i que altrament li era indestriable, era la introducció a Catalunya de les lleis de l'Imperi, els Codis napoleònics. Al seu torn, calia reorganitzar l'Administració de Justícia.

La reforma de l'Administració de Justícia

Arran dels fets de l'Audiència del 1809 esmentats, quan foren obligades les autoritats del Principat a prestar jurament, els francesos, a causa de les desercions, tingueren la primera oportunitat i necessitat d'assajar la implantació del model francès d'Administració. Prèviament, aquesta havia subsistit tal com era abans de l'arribada dels francesos³⁸. A partir

36. Pere DEL POZO, *La introducción... cit.* p. 203, analitza la tipologia legal d'aquesta annexió, i aporta els diferents arguments sobre si jurídicament pot ésser considerada com a tal. De tota manera l'autor considera que, encara que fos jurídicament incorrecta, l'annexió es produí *de facto*. La polèmica sobre l'annexió "jurídica" estriba en el fet que un *Decret* no era norma suficient per a tal comesa, ja que hi calia un *Senatusconsulti*, al seu torn, tampoc es fa servir expressament el mot "annexió".

37. Tot això, a més, suposava negligir i menystenir el govern que havia establert Josep I a Espanya.

38. Ban del 13 de setembre de 1808, dictat per Duhesme: "Art. 5 *Todos los Tribunales, bajo cualesquiera calificación y denominación que tengan, son conservados en sus funciones; ellos se conformarán para administrar justicia a las leyes y costumbres del país, como en lo pasado*". Reproduït per Frederic CAMP, "El Derecho en Cataluña durante la Guerra de la Independencia (1808-1814)" *Anuario de Historia del Derecho Español*, 1926; p. 120 a 155.

d'aquest moment, l'Audiència esdevé un òrgan estrictament judicial, deixant de banda l'actuació política, que fins a llavors portava a terme junt amb el Capità General sota el nom de *Real Acuerdo*. Abandona l'estructura judicial d'Antic Règim per a adoptar una organització moderna, la que amb el temps tornaria a prendre i que sobreviu fins als nostres dies. Paral·lelament, també subsisteix la Reial Audiència borbònica que pren el nom de "legítima"³⁹ i esdevé itinerant en les zones no ocupades, produint-se un continu anar i venir d'expedients judicials, enfront de la "intrusa" dels francesos⁴⁰.

La reforma de la judicatura es portà a terme per raó d'un Decret de 13 d'abril del 1810⁴¹, disposat sota el govern de Maurice Mathieu, i que establia una jerarquia de Tribunals moderna, desterrant el caos de jurisdiccions i instàncies de l'Antic Règim. Pel que fa a l'àmbit civil, foren establerts Tribunals de Primera Instància, Corts d'Apel·lació i el Consell de Suplicació. Els Tribunals de Primera Instància es componen d'un president, sis jutges, un comissari del Govern o fiscal i un escrivà. La Cort d'Apel·lació havia d'entendre dels recursos a instància de part sobre les sentències recaigudes en Primera Instància, tret dels afers personals i sobre béns mobles fins al valor de 200 lliures catalanes, els quals no gaudien d'apel·lació. La Cort es componia d'un president, un vice-president, sis jutges, dos procuradors generals i un escrivà. El Consell de Suplicació amb funcions de cassació -de control de l'observança de les lleis- es componia de tres consellers i un

39. M.A. PÉREZ SAMPER, ha estudiat aquest tema a "La Real Audiencia de Cataluña durante la Guerra de la Independencia" en el núm. 2, 1982; pg. 177-211, d'aquesta mateixa revista. Un cop passada la Guerra l'Audiència esdevindrà encara més castellanitzada.

40. Ho explica DEL POZO, *Op. cit.* p. 206, afirmant que els advocats que fugien de Barcelona s'emportaven els expedients que tenien al seu càrrec. Aquest fet motivà la presa de diverses mesures, per part dels francesos, recollides pel mateix autor, amb l'intent de desautoritzar l'Audiència "legítima" de Tarragona, i treure-li cap possibilitat de jurisdicció. Guillem M. DE BROCA, *Historia del Derecho de Cataluña, especialmente del civil*. Barcelona, 1918; pg. 442, es refereix també a aquests episodis: "Tal era la repulsi6n inspirada por los tribunales que el invasor habia erigido, que segun un curioso expediente conservado en el archivo de la actual Audiencia, se lleg6 a proponer que los agentes encargados del cobro del "derecho de puertas", registrasen los equipajes de cuantos salieran de la capital, especialmente de los litigantes y abogados para ocupar los autos, que aprovechando su comunicaci6n a las partes, llevaban consigo los litigantes y curiales, para llevar la decisi6n de las causas a los tribunales de Tarragona y, posteriormente a los de Manresa y Vich".

41. *Diario de Barcelona* de 15-04-1810, a ACA, Audiència, Lligalls, núm. 317, carpeta 6.

secretari. A més a més, s'havien d'introduir els Jutjats de Pau per sota dels de Primera Instància⁴².

La implantació de tot aquest programa no fou ni perfecta ni immediata, però la seva existència com a projecte i la seva, encara que parcial, realitat, crec que és una dada de primer ordre quant a l'evolució de l'Administració de Justícia a l'Estat⁴³.

La introducció dels Codis napoleònics a Catalunya

Aquest és el tema que em va introduir a estudiar tot aquest període i l'exponent més clar que Catalunya havia de passar a formar part de la França de Napoleó i que no només es tractava d'una ocupació militar. Jurídicament hom no n'ha extret totes les conseqüències, ja que, al meu parer, tot el que envolta la traducció i la introducció dels Codis ofereix un cabal d'informació molt valuós i del tot desconegut sobre la realitat de l'ordenament jurídic vigent a Catalunya a principis de segle XIX. Com a exemple, l'historiador del dret català Guillem M. de Brocà només esmenta l'existència dels treballs de traducció, però els confon pensant que versaven sobre dret civil català⁴⁴.

42. En el Decret d'organització de la Justícia s'establien unes correspondències dels nous Tribunals amb les antigues jurisdiccions. L'art. 1, preceptuava que les causes civils que revertien per equivocació a la Reial Audiència havien d'anar als Tribunals de 1ª Instància. I l'article següent imposava la remissió als Jutjats de 1ª Instància de les causes civils que fins llavors eren tramitades davant els *Alcaldes Mayores*, els Tribunals de Guerra, el Tribunal Eclesiàstic, el de la Inquisició, el de la Batllia, el de la Marina, i la resta de jurisdiccions existents.

La reforma no afectà els Tribunals de Comerç, propis dels comerciants, que sobreviuran al Codi de Comerç espanyol del 1823 i seran definitivament derogats pel Decret de *Unificación de fueros* de 6 de desembre de 1868. Aquest Decret venia a sancionar per a l'Estat el que ja havien assajat els francesos durant l'ocupació de Catalunya seixanta anys abans. Sobre aquest procés, vid. Francisco TOMÁS Y VALIENTE, *Manual de Historia del Derecho Español*, Tecnos, Madrid, 1983; p. 510 i ss. Durant l'ocupació francesa, els Tribunals de Comerç feren servir en els processos la llengua catalana, pel que hem pogut comprovar a través dels fons de l'ACA.

43. Joan MERCADER RIBA, *Op. cit.* p. 155, i Frederic CAMP, *Op. cit.* p. 134, detallen aquest esquema i donen els noms dels juristes que ocuparen els diferents càrrecs jurisdiccionals, pràcticament sense alteracions durant el període napoleònic. És de notar que qui ostentà la presidència de la Cort d'Apel·lació fou Tomàs Puig, el més brillant de tots ells, segons els judicis dels qui l'han estudiat.

44. Guillem M. DE BROCÀ, *Op. cit.* p. 441, "*Mientras las Cortes deliberaban en Cádiz, el gobierno invasor creó en Cataluña el Registro de hipotecas y formuló varios proyectos de códigos, entre ellos uno de Código civil especial para Cataluña y, con la mira de halagar a sus naturales, redactado en catalán. Estos proyectos no se imprimieron, y tal era la repulsión inspirada por los tribunales...*". I ho féu així, probablement partint de l'article d'Enric CUBAS del qual tot seguit parlarem.

La primera notícia historiogràfica que tenim del tema apareix als *Estudis Universitaris Catalans* el 1911, en un article signat per Enric Cubas⁴⁵, on explica el fet que un amic seu -Ernest Llivi i Verdaguer-, nèt d'un dels membres de la comissió encarregada de la traducció dels Codis napoleònics -Josep A. Verdaguer-, va fer lliurament dels "papers" o documentació del seu avantpassat a l'Arxiu de l'Audiència, quan n'era president Bonaventura Muñoz. Entre aquests papers es trobava documentació d'aquelles tasques⁴⁶. Cubas relata que quan més tard hom volgué recuperar tot aquest material, els responsables de l'arxiu van respondre que s'havia "*traspapelado o perdido*"⁴⁷. L'autor s'erra en afirmar que els estudis versaven sobre codificació de dret català, puix que en realitat eren traducció dels textos francesos. L'article apareix en uns moments de reivindicacions catalanistes i de defensa del dret civil propi. Pocs anys després, Frederic Camp endegava els seus treballs i difonia en les revistes de l'època, l'existència de les comissions traductores. Mercader Riba abordaria el tema, però com un apartat més de les seves obres generals.

La introducció de la legislació napoleònica, els Codis, al Principat era una conseqüència lògica de la seva annexió; així havia estat en els altres territoris conquerits i annexionats per Napoleó a l'Imperi. En concret, el *Code*⁴⁸ va ser imposat a Bèlgica, als Països Baixos, a Itàlia, i als territoris alemanys de Baden i la Confederació del Rin⁴⁹. Catalunya

45. Enric CUBAS, "Estudis de codificació catalana en 1809", *Estudis Universitaris Catalans*, 1911; p. 60-63.

46. Cubas parla d'una Llei de procediments i d'un Codi Penal, a més de diversos actes i *rappports* de les penoncies; especifica que el paper era blavós, tal com el que hem pogut veure de la documentació francesa als nostres arxius.

47. No tenim motius per dubtar de la veracitat de les afirmacions (com després confirmaren), i sí per lamentar-nos de la pèrdua de l'únic testimoni conegut dels treballs de la comissió de traduccions. A més, l'article incideix en el que intuïem: si han d'estar en algun lloc aquelles traduccions ha de ser en arxius particulars. Són il·lustratives en aquest sentit, les troballes de Lluís M. DE PUIG a l'arxiu particular de l'afrancesat Tomàs Puig a Rupià, que conté documents públics del període.

48. Quan parlem del *Code*, ens estem referint també a la resta de legislació: el Codi de Comerç, Penal, de Procediment Civil, Criminal, etc.

49. Cfr. ROBINSON, FERGUS, GORDON, *European Legal History*, Butterworths, London, 1994; p. 260. Els mateixos autors afirmen sobre Itàlia: "*Under Napoleon the Code Civil was gradually extended throughout the peninsula as the various states fell to France; in this way Italy experienced a brief spell of legal unity for the first time since the Gothic invasions. The defeat of Napoleon saw a return to the earlier political fragmentation of Italy, but many rulers wished to maintain the legal benefits of the French occupation*" (p. 261). I sobre la imposició a Alemanya: "*When those German states which had been subject to French rule during the Napoleonic Wars regained their independence, the Code Civil was in general rejected along with most other reminders of French domination, although the Landrecht of Baden, for example, was little more than a translation of the Code Civil*" (p. 264).

-encara que sembli patètic afirmar-ho en aquestes circumstàncies- participava de la dinàmica avantguarda europea, a semblança dels temps en què fou una marca de l'Imperi de Carlemany. Joan Mercader explica que la introducció dels Codis fou de les primeres mesures que miraren d'atènyer els napoleònides tan bon punt es produí l'annexió, car la regulació que s'hi contenia comportava profundes variacions en l'estructura social i econòmica del Principat. En una carta de Gerando al Ministre Imperial de Justícia⁵⁰, aquest explica que, "El Codi de Napoleó ha començat a circular a Catalunya; els jurisconsults el rebran, no solament sense recança, sinó adelerats, i l'esperen. Els habitants hi trobaran un avantatge immens: la popularitat, en fi, d'una legislació clara i completa. Tindrà també un efecte molt útil, en fer desaparèixer la massa enorme de substitucions i de fideïcomissos que aclaparen el país. Jo crec que serà molt útil de publicar i de posar en vigor el Codi de Napoleó...".⁵¹ Per tal de fer possible la introducció de les lleis, Gerando es compromet a recollir informació sobre l'estat del dret a Catalunya i, a tal efecte, formularà un qüestionari. La descoberta -només en coneixem les preguntes- del resultat d'aquestes enquestes, que deuen raure a arxius francesos⁵², aportaria unes dades de valor incalculable per a la Història del dret català. Els informes que tenim disponibles confirmen, però, el que ja imaginàvem: els problemes endèmics de l'Administració de Justícia, mancança de mitjans, lentitud en els procediments, fosc en el dret aplicable, dilacions dels advocats...

Així, doncs, donant compliment a l'article 5è del Decret d'Annexió, es constitueix a Barcelona una comissió de juristes -els pocs que hi havia a

50. ACA, *Dominació Napoleònica*, Caixa XXXV, Llig. 29-1.

51. La traducció és de Joan MERCADER RIBA, *Catalunya i l'Imperi... cit.* p. 227.

52. El qüestionari és a ACA *Dominació Napoleònica*, Caixa LX, Llig. 32-2. A tall d'exemple, interrogava sobre l'organització dels advocats a Catalunya, com s'accedia a la judicatura, si s'havia fet a Catalunya algun estudi sobre el Codi Napoleó, quines dificultats hom pensava que hi havia per a la seva introducció, quina llengua calia emprar en els actes públics, quin règim vigia a Catalunya sobre hipoteques, etc. repeteixo: la recerca dels "negatius" d'aquests qüestionaris aportaria molta llum sobre la història del dret català.

També és famosa, en aquest sentit, la *Mémoire Statistique Historique et Administratif, Présentant le Tableau de l'Administration du Département des Bouches de l'Ebre avant la Guerre, les Changements qu'elle a éprouvés depuis la Guerre et sa Situation au 1r Janvier*". Que és a ACA *Dominació Napoleònica*, Caixa I, Llig. 1. El seu capítol 10 es refereix als Tribunals i Presons.

l'abast- per a endegar la traducció dels Codis i estudiar-ne la implantació⁵³. La comissió estava formada pel sots-prefecte de Vilafranca, Hubert de Cintré, Josep de Campà, Josep Antoni Verdaguer, Josep Homs, Lluís Selva, Ramon Torra, Josep Antoni Valentí, Melcior de Guàrdia, Tomàs Puig, Andrés López de Frías, Vicenç Rovira, Narcís Monter i el francès Fulcrand David⁵⁴. Aquesta comissió emeté un extens informe valorant com a més convenient de traduir els Codis de l'Imperi en castellà; de manera contrària, Tomàs Puig féu valdre els seus arguments a favor de l'ús de la llengua catalana⁵⁵. Gerando, mentrestant, ja havia obtingut les informacions pertinents i les comunicà al *Gran Juge*⁵⁶, les quals ens serveixen per a conèixer la realitat jurídica catalana de llavors. Indica el que es considera incompatible amb la introducció del *Code*⁵⁷: la tradició d'establir substitucions fideïcomissàries en les herències; el desconeixement del règim econòmic matrimonial de comunitat de béns⁵⁸; la manca absoluta de drets dels fills naturals a banda del d'aliments; l'existència d'una llegítima curta afectant només una quarta part de l'herència; el procediment de prova testifical; el règim de les hipoteques i el seu registre; i, en darrer terme, la inexistència del divorci. Eren, a parer de Gerando, només aquestes institucions les que calia tenir en compte a l'hora de prendre mesures transitòries per a l'aplicació del *Code* a Catalunya, els nous *Departaments* de l'Imperi francès.

53. Art. 5 del Decret de 2 de febrer del 1812: "Ils prendront toutes les mesures préparatoires pour la publication du Code Napoleon, du Code de procédure civile et criminelle, du Code Pénal et du Code de Commerce. Ces Codes ne seront toutefois mis en activité qu'en vertu d'un décret spécial émané de nous."

54. Per a la biografia d'aquests personatges ens remetem a les obres de Joan MERCADER RIBA i, de manera més específica, a la d'Enric RIERA i FORTIANA, *Els Afrancesats a Catalunya*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1994.

55. Tots dos documents, els considero com a textos cabdals del període, molt especialment per a la història de la llengua. El text de la Comissió, ACA *Dominació Napoleònica*, Caixa 13, Llig. 9-1, el reproduïxo en annex; el de Tomàs Puig consta a l'annex de l'obra de Lluís Maria DE PUIG *Tomàs Puig... cit*; pg. 161-163. Tomàs Puig data el seu text el 18 de juliol del 1812; el de la comissió barcelonina no porta data, per tal com es tracta d'un esborrany, però el podem datar a la primavera-estiu del 1812.

56. ACA *Dominació francesa*, Caixa XXXV, Llig. 20-1.

57. La mateixa problemàtica i actuació es donarà en relació amb l'entrada en vigor del Codi civil espanyol del 1889 i la legislació civil catalana, que donarà lloc a l'obra de Manuel DURAN I BAS, *Memoria acerca de las instituciones del Derecho Civil de Cataluña escrita con arreglo a lo dispuesto en el art. 4º del Real Decreto de 2 de febrero de 1880*, Barcelona, Imprenta de la Casa de la Caridad, 1883, entre d'altres textos d'iguals característiques.

58. El tradicional era -i és l'ara vigent- de separació de béns amb diversos correctius, com la pràctica capitular o la institució del dot.

Un tema cabdal de tots aquests treballs era l'elecció de la llengua per portar a terme les traduccions. Això provocà moltes reflexions als francesos i disputes entre els juristes de casa. No puc abordar el tema en detall, però cal destacar que hi ha molt de material per als estudiosos de la història de llengua⁵⁹. Una cosa sí que queda clara: ja llavors els advocats expressaven els mateixos arguments que ara sobre les dificultats de l'ús del català en l'Administració de Justícia.

Tot i el dictamen de la comissió, favorable al castellà, penso que la traducció al català es portà a terme; a l'existència de l'esborrany d'una carta així ho testimonia⁶⁰. A més, en el dictamen explicaven que s'estan fent les dues versions de manera simultània⁶¹, no prenent cap decisió, però indicant que, pel cas de la traducció oficial al català, hom trigaria més, *Quant a la traduction sur la langue catalane elle devrait être bien plus longue 1° parce qu'on n'a dans cette langue que deux Codes traduits, savoir le Code de procedure et le Code de Commerce: 2° parceque cette traduction présente bien plus d'obstacles à surmonter par les raisons desusindiquées*"⁶². El lloc on es troben tots aquests treballs m'és desconegut; el cert és que la troballa de la traducció catalana del *Code Napoleon* faria les delícies de qualsevol jurista. No fóra estrany -prenent com a exemple l'article d'Enric Cubas- que algun d'aquests treballs encara existís, aquí o a França.

Tenim el dubte, a més, de saber si les traduccions foren impreses. Si bé és versemblant l'existència de manuscrits -els documents ho proven, tot i que no n'hagi estat trobat cap⁶³- no podem dir el mateix pel que fa a una edició impresa. Els clàssics repertoris d'impreses en llengua catalana no en diuen res, i ben segur que, si hagués existit, algun estudiós n'hauria donat

59. Dos textos importants són els esmentats a la n. 55.

60. ACA *Dominació Napoleònica*, Caixa XXXV, Llig. 20-1, "15 juin 1812. Au Grand Juge. M. le Duc: Je viens d'apprendre que la traduction du Code de l'Empire fut faite en entier depuis peu à Barcelone, et qu'on va l'imprimer sous l'approbation du Baron de Cahuvelin. Je dois seulement prévenir V.E. qu'elle fut faite en catalan..."

61. Creiem que de la lectura atenta del document és el que es desprèn: la Comissió proposa una llengua, però no decideix, fa la feina en les dues alhora, però prioritant la castellana.

62. La "inidionetat" de la llengua catalana. Tot seguit l'informe dóna llum sobre la veracitat de l'article d'Enric CUBAS en especificar les tasques encarregades: "M. Verdagner a fini la traduction du Code Commerce, et qu'el est pret a finir celle du Code de procedure, la Commission croit qu'on pourrait charger de la finalisation des traductions des Codes penal et d'instruction Criminelle". J.A. Verdagner era el secretari de la comissió.

63. Joan MERCADER I RIBA, *Barcelona durante la ocupación francesa*, p. 182, reproduceix un albarà pel qual es paga el treball i el paper fet servir per a la segona còpia de la traducció del Codi Napoleó; foren emprats 240 fulls. La data és de 8 de gener del 1813, i el Tresorer és Melciór Guàrdia, *Mere* de Barcelona.

notícia. Existeixen, això sí, versions en castellà del Codi civil i del Codi de Comerç, contemporànies a l'Estatut de Baiona i el Govern de Josep I⁶⁴, de les quals els historiadors del dret, en termes generals, no fan esment, d'acord amb el poc tractament que dediquen al període napoleònic.⁶⁵

El *Code* no entrà en vigor a Catalunya, no hi hagué cap Decret Imperial que en sancionés la vigència, tampoc foren posats en pràctica els projectes de creació d'una Càtedra per al seu estudi que havia d'anar acompanyada de la restitució de la Universitat a Barcelona⁶⁶. Sí, però, que

64. A la *Gazeta de Madrid* són anunciades sengles publicacions. En l'exemplar del dimarts 24 de maig del 1808: "Código de comercio de Francia, con los discursos de los oradores del consejo de estado y del tribunalado, traducido al castellano y añadido con varias notas relativas á nuestra legislación y usos mercantiles, y además un plan de una escuela de comercio. Varias circunstancias han retardado la publicacion de esta traduccion que se prometió al público en el mes de enero anterior. La utilidad general que resultará á nuestros comerciantes y aun á nuestros juriconsultos de la lectura de este código es bien notoria, pues en él hallarán unos y otros reunidas las mejores reglas que aseguran la buena fe, el crédito y la prosperidad del comercio...". En el de dimecres 22 de març de 1809 s'anuncia: "Código Napoleon, ó sean las Leyes civiles que hoi gobiernan á la Francia, traducido al castellano segun la edición que contiene las variaciones adoptadas por el cuerpo legislativo en 3 de setiembre de 1807. En todos tiempos y á todos los hombres ha sido en gran manera importante conocer las leyes de las naciones cultas, ya porque asi pueden saber cómo han de conducirse en los tratos y negocios que con ellas mas ó menos multipliquen, ya porque viendo los esfuerzos que en otras partes se hayan hecho en la difícil arte de gobernar, pueden aprovechar para su patria los útiles descubrimientos, ó evitar los errores que acaso se hayan advertido. Esta reflexión conduxo hace tiempo al traductor, de profesion letrado, á hacer esta traduccion, á la qual pensaba siguiese la de la Leyes inglesas, creyendo que del cotejo de ambas legislaciones con la nuestra resultaria algun bien para la obra, siglos ha suspirada en España, no pocas veces acometida, y siempre malograda, de un solo código de leyes que nos gobiernen." El 1850 tornarà a ser traduït el Codi civil i anotat per Pio LABORDA Y GALINDO

65. A la nota 30 ja ens hem referit al text de Federico DE CASTRO; Bartolomé CLAVERO cita aquests textos a "Ley del Código: Transplantes y Rechazos constitucionales por España, y por América" *Quaderni Fiorentini per la Storia del Pensiero Giuridico Moderno*, núm. 23, 1994; p. 89. Tomàs Puig fa referència, en el seu discurs a la comissió barcelonina encarregada de les traduccions, de l'existència d'una traducció castellana, i de la inutilitat, per tant, de fer-la en aquesta llengua a Barcelona, Lluís M. DE PUIG, *Op. cit.* p. 163. En *ACA Dominació Napoleònica*, Caixa XXXV, Llig. 20-1, en una carta de Gerardo al Ministre de Justícia hi ha esment de l'existència d'un advocat valencià a París que ja havia fet la traducció del Code al castellà. Adjunt a la memoria de la comissió traductora, *ACA Dominació Napoleònica*, Caixa XIII, Llig. 9-1, hi ha un document pel qual la comissió informa de l'existència d'una traducció castellana del Code feta a Madrid i publicada en un periòdic espanyol. Sobre la impressió de la versió catalana, Frederic CAMP, *Itinerari General de la Invasió Napoleònica*, Publicacions de "La Revista", Barcelona, 1930; p. 105, afirma que "sia o no certa l'existència de traduccions del Codi en la nostra llengua, cas que afirmà el senyor Cubas; sigui que restés reduït a la castellana feta a Barcelona, aquesta llei no sortí de provatura... A Catalunya no es publicà el decret que incloïa la primera traducció italiana feta a Milà, estamperia reial, any 1806; la traducció deguda als nostres prohoms, no anà a la taula del Ministre de Justícia, no fou aprovada, i el Codi que tot ho conqueria, no fou invocat enlloc.

66. Frederic CAMP, "El injerto del Código Napoleón en Cataluña durante la guerra de la Independencia", *Revista General de Legislación y Jurisprudencia*, 1928; p. 13.

els intents tingueren ressò en la població⁶⁷ i reflex en la jurisprudència. Així, tenim testimonis que proven la seva aplicació pels Tribunals de Barcelona junt amb el dret de Catalunya, essent aquest un altre element molt rellevant del període⁶⁸. El Prof. del Pozo recull diverses sentències en les quals, si bé és reconeix que el *Code* encara no és vigent, és té com a norma de referència que pot ser invocada per motivar la decisió judicial amb el dret català⁶⁹.

Els francesos marxaren de Barcelona el 18 de maig del 1814, emportant-se amb ells molta documentació i la idea d'introduir a Catalunya els avenços de la seva Revolució. Desconeixem els efectes posteriors i l'empremta de la seva obra jurídica i fora bo que fossin investigats⁷⁰. Tanmateix, la relació entre el dret català i el *Code* com a drets vigents no acabaria aquí: el 1838, el procurador reial a Prada de Conflent, Francesc

67. Així ens ho explica el P. Raimon FERRER, escandalitzat per l'existència del divorci en aquell text legal, *Barcelona cautiva* (abril 1811-maig 1814). BUB, Manuscrits 1802 a 1807.

68. Pere DEL POZO, *Op. cit.* p. 209 i ss.

69. El qual, segons del Pozo era l'aplicat, com ara en la sentència de la Cort d'Apel·lació de Barcelona de 13 d'abril de 1812 (ACA, *Audiència*, Llig. núm. 320, carpeta 13) que en matèria de censos falla amb els següents fonaments jurídics: "Según derecho de esta Provincia", "Los autores que tratan el asunto en presencia del derecho común", "Nuestras leyes municipales", "*Codex*", "*Recognoverunt proceres*", "Constitución 40 de la Curia de 1599", entre d'altres (ACA, *Audiència*, Llig. núm. 320, carpeta 13). Pel que fa al Codi Napoleó, esmenta l'esborrany de sentència del Tribunal de 1ª Instància de Barcelona del 1811: "Prescindiendo de que aun no haberse mandado observar el Código Napoleón, es constante que con dicho código queda prevenido que la Muger, no sucede ab intestato sino en falta de Parientes è Hijos Naturales del Difunto Marido cuyo derecho de sucesion à favor de los Parientes es aun mas dilatado que en el derecho municipal" (ACA *Audiència*, Llig. núm 324, carpeta 25); i les sentències de la Cort d'Apel·lació, de 14 d'abril del 1812: "Considerando que no se duda ser dueño de la pieza sujeta á la question Joseph Oliver, y que el arriendo se hizo de palabra y por tiempo indeterminado, no habiendose convenido con el arrendador Casas en mas que el precio de las ochenta y cinco libras por año: Considerando las disposiciones de derecho explicadas en los artículos 1774 y 1775 del código de S.M. Ymperial y Real, que son conformes con el argumento de la ley 13.11 D. *locati et conducti*, y la 16 C. *de locato et conducto* en las cuales se declara, que no siendo determinado el tiempo del arriendo de una pieza de tierra se entiende por solo un año, segun en las mismas por extenso se advierte (ACA *Audiència*, Llig. núm. 319, carpeta 12); i de 22 de juny del 1813 "Considerando en el derecho... Tercio: Que el que tiene pleyto contra el pupilo sobre una parte considerable de los bienes de este, no puede ser su tutor ni vocal de la junta de familia en que se le diere tutor; cuya prohibicion se extiende igualmente á los hijos del que tuviese semejante pleyto, segun asi lo dice terminantemente el artículo quatro cientos quarenta y dos numero quarto del Código Napoleón, mas indulgente todavia sobre el particular que la Novella setenta y dos Capitulo primero" (ACA *Audiència*, Llig. núm 320, carpeta 13).

70. És il·lustratiu que el nét d'Antoni de Ferrater i Soler, un dels membres de la comissió encarregada de la traducció dels Codis, fos el conegut jurista català, del dinou, Esteve de FERRATER I DE JANER, autor del *Manual de derecho civil vigente en Cataluña* (1845).

Saleta, comunicava als jutges de pau del seu districte la conveniència de decidir, en els casos en què la llei es remetés al costum del lloc, d'acord amb els Usatges i Constitucions de Catalunya, i no amb el *Code*⁷¹. El cert és que just un any després, el 1815, amb la tornada de Ferran VII i les seves funestes mesures de restauració de l'Antic Règim, l'Alcalde Major de Figueres elevà una consulta a la Reial Audiència barcelonina per tal d'esbrinar quin era el dret civil aplicable a Catalunya⁷²; pocs mesos abans, Savigny havia publicat la seva crítica a la codificació⁷³.

71. ASSIER-ANDRIEU, Louis, *Tradition juridique et changement politique: La persévérance du droit commun catalan dans la province du Roussillon*, Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya, U.B., 1984; Vol. 2, p. 204.

72. Aquest incident és prou conegut i tractat per la civilística; a tall d'exemple vegeu l'obra de Guillem M. de BROCÀ, *Op. cit.* p. 428.

73. *Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*. Heidelberg, 1814.

ANNEX

Informe de la Comissió de juristes catalans sobre la llengua a utilitzar en la traducció dels Codis de l'Imperi.

ACA, *Dominació Napoleònica*, Caixa XIII, Lligall 9-1.

A Monsieur le Comte de Chauvelain
Conseiller d'Etat Intendant des Departements
de Mont Serrat et des Bouches de l'Ebre

Monsieur le Comte

La Commission animée toujours du desir de repondre à la confiance dont vous daigner l'honorer s'est occupée particulièrement de la première partie de votre lettre à Mr. le président en date du 3 du courant concernant la traduction des Codes, instructions et formules.

La première question que vous faites à la Commission à cet egard tend a savoir, s'il conviendra que ces Codes et instructions soient traduits en langue Castellane ou Catalane.

La Commission n'a pas hesite un seul instant sur ce point, et elle a opiné (à la majorité de neuf contre un), que les Codes et instructions doivent être traduit en langue Castellane.

Quoique les raisons sans nombre qui viennent à l'appui de cette opinion soient d'une evidence frappante, il en sera pas hors de propos de faire mention des plus decisives.

La reunion des Couronnes d'Aragon et de Castille operée par le mariage de Ferdinand avec Elisabeth, dut sans doute faire connaître déjà la langue Castellane dans cette province; mais, la domination des Bourbons, le rendoit d'un usage frequent.

Depuis Philippe V, elle devint la langue des Tribunaux et administrations.

Des cette époque le gouvernement Espagnol n'omit rien pour repandre la connaissance de la langue Espagnole dans cette pays (ainsique) pour faire oublier la langue Catalane. Non seulement l'usage de celle-ci fut défendré dans les écoles primaires, mais on enseignait dans tous les Colleges, et dans plusieurs écoles particulieres la langue Espagnole par principes.

Par ces moyens on était parvenu à rendre assez générale dans toutes les classes la connaissance de celle langue et les *Corregidores* et *Alcaldes Mayores* (qui ordinairement et pour la plupart étaient Castellans) en trouvaient presque (par) de difficulté à se faire entendre. Leurs ordres en Espagnol étaient exactement obéis, sans qu'on refusat jammais de les exécuter sous prétexte de en pas les entendre; de la même maniere que dans plusieurs départements de la France, où

certainement on entend bien moins le Français qu'en Catalogne l'Espagnol, on en se prévaut pas du pretexte de l'ignorance de la langue pour se refuser aux ordres du gouvernement.

D'après cela on concevra facilement que tous les gens de lettres devaient savoir l'Espagnol par principes, et qu'ils ne pouvaient connaître les principes de la langue Catalane.

Ils étaient d'autant plus intéressés à cultiver avec soin la langue Espagnole que c'était un moyen nécessaire pour leur avancements.

D'ailleurs ils avaient pour y réussir toutes les facilités qu'ils pouvaient désirer. La langue (al marge en una altra lletra i tinta: "tercelle des spectacles.") Espagnole était celle de toutes les académies et (ratllat) celle du barreaus. Elle a une grammaire, une orthographe, et un dictionnaire dont la perfection est garantie par les soins assidus de l'academie Espagnole: au lieu qu'on n'a pas la (paraula ratllada) faculté de lire une grammaire et une orthographe Catalane, et que les dictionnaires Catalans sont très incomplets.

C'est pour cela que les gens de lettres dedaignent d'écrire en Catalan, et que les avocats et les orateurs sacrés publient chaque pur leurs productions en Espagnol, qui sont applaudies par les Castellans même.

Chacun de nous a touché pendant le gouvernement de Mr. le Duc de Castiglione les inconvenients qu'entrenerait la necessité d'écrire en Catalan. Son Excellence persuadé que la retablissement de la langue Catalane purrait cooperer à ramener les esprits, ordonnà la redaction des actes en Catalan. Il fit des proclamations en Catalan, mais l'insurrection n'en alla pas moins son train. Cette mesure en servit qu'à rendre difficile la traduction des actes et à dejouer ceux qui en étoient chargés, et qui duient très embarasses à écrire dans une langue tout à fait negligee. Aussi on reprit l'usage de l'Espagnol sous le gouvernement de son successeur Mr. le Duc de Tarente.

On sera encore convaincu du peu de prix que le peuple Catalan attache à l'usage de la langue Catalane dans les acts publics, si l'on considere que depuis l'insurrection il a continue à se servir de la langue Castellane dans les tribunaux et administrations, sans qu'il ait jammais tante de retablir l'usage de celle-la, quoique dans ces circonstances, il n'aurait en des obstacles à sormonter à cetegard.

Il est donc permis de conclure que cette innovation, non seulement entrenerait des inconvenients mais encore qu'elle ne meriterait pas l'approbation de peuple qui en s'est pas soucie de proffiter des circonstances pour l'introduire.

D'autres considérations conspirant à persuader l'utilite de faire les susdittes traductions en langue Castellane.

On ne sait jusqu'ici que les Codes aient été traduits en Espagne, et par consequent la traduction Espagnole qu'on en fairait dans cette province peut devenir d'usage general, sur tout dans les autres provinces Espagnoles en deça de

l'Ebre, si dans le temps elles sont organisées d'après le système Français.

D'autre part on ne trouve que des inconvénients dans la traduction Catalane. Il serait très difficile de trouver des gens en état de la faire, soit parce que personne n'a appris cette langue par principes, soit parce qu'elle est bien loin d'être fixée, et qu'elle a subi le sort des pays dans les quels elle avait régné du temps de la puissance des rois d'Aragon.

En vérité, on en sauroit disconvenir qu'il fut un temps où cette langue était appréciée de tous les savants de l'Europe. Elle était commune à la Catalogne, à l'Aragon, au royaume de Valence, aux îles Baléares, à l'île de Sardaigne, à la Gascogne, au Bearn, au Limosin, au Languedoc, à la Provence, et à plusieurs autres contrées, mais les révolutions politiques que ces pays ont subies l'ont faite presque totalement disparaître. Nous en avons un exemple bien près de nous. En Aragon où la langue provençale avait fleuri, on n'y entend pas un mot de Catalan; et les Aragonnais d'aujourd'hui en comprendraient (rien) aux poésies de leurs *troubadours* entre les quels on distingue quelques Souverains, tels que Alfonse 1^r, Pierre 3., Jacques 1^r et autres. Cette langue a tellement changé qu'aujourd'hui, un Catalan et un Gascon, de même qu'un Catalan et un Provençal, en s'entendent pas mutuellement. Il en est de même de toutes les autres provinces dessus nommées.

Même dans les différentes contrées de la Catalogne on a des constructions particulières et des termes qu'on n'entend (pas) hors de ces contrées. On reconnaît immédiatement à l'accent, à la construction de certaines phrases, et à l'usage de certains termes l'habitant de la plaine d'Urgel, celui de la Vallée d'Aran, celui de la plaine de Vich, celui du Camp de Tarragone, et celui de la côte de mer. Quel serait donc le dialecte qu'on choisirait dans le cas qu'on voulut entreprendre la traduction des Codes en catalan? Et de quelle utilité pourraient nous être dans ce cas les *troubadours* et nos anciens écrivains, que il faut l'avouer, nous en pouvons entendre sans beaucoup de difficulté? Et quand après des recherches multipliées on parviendrait à faire une bonne traduction dans un Catalan pur, serait-elle intelligible au peuple? Celui entend-il le Catalan de nos constitutions? Ceux que leur état a obligé d'en faire une étude, peuvent-ils entendre facilement les *Usatges* qui s'y trouvent compilés?

On dira peut-être qu'une raison politique conseille de faire disparaître dans ce pays la langue de la nation de laquelle il dépendait. Il est facile de répondre à cette raison spécieuse par des faits tirés de notre histoire.

Quand les goths conquièrent l'Espagne sur les romains; ils n'eurent aucun soin de bannir la langue romaine et ils n'en furent pas moins les possesseurs paisibles.

Quand les arabes conquièrent l'Espagne sur les goths, la langue romaine conserva encore son empire, et ce ne fut pas la respect que le conquérant eut pour la langue des anciens dominateurs qui lui en fit perdre la possession.

En fin, quand les goths reconquirent l'Espagne, la langue latine continua à

être en usage pendant plusieurs siècles dans les tribunaux et dans les actes publics.

Dans les départements réunis à l'Empire la langue des tribunaux a été conservée jusqu'à l'introduction de la langue Française. Il n'est donc prudent de faire des innovations qui soient en opposition avec ce qu'a été prescrit ailleurs à cet égard.

Si la Catalogne devait former un état indépendant, on pourrait alors se donner la peine de recréer la langue Catalane qui rappellerait au peuple son ancienne grandeur mais puisque nous n'avons aucune probabilité pour croire que tel doit être le sort de ce pays, il serait hors de propos de changer momentanément la langue des Tribunaux et de la législation.

En fin le rapport que ce pays doit avoir avec la France, conseillent encore cette mesure; puisqu'on trouvera aisément en France des traducteurs pour l'Espagnol et qu'il serait très difficile d'en trouver pour le Catalan.

Tels sont les principaux motifs qu'ont décidé l'opinion de la Commission pour la traduction en Espagnol.

Les motifs ont persuadé aussi à la Commission qu'il en serait pas nécessaire que les Codes et instructions fussent traduits simultanément. La traduction dans cette dernière langue en saurait présenter même des considérations d'utilité.

Mais combien de temps et même des dépenses faudrait-il (?) pour terminer les traductions de ces Codes, soit en langue Castellane, soit en langue Catalane, soit en fin dans toutes les deux; en égard à l'état dans le qual se trouvent ces traductions?

La Commission va répondre à cette question avec distinction.

Quand à la traduction Espagnole il faut observer, que le Code Napoleon et celui de Commerce, sont déjà traduits: ils doivent néanmoins être révisés.

La traduction du Code de procédure est presque finie.

Celle du Code pénal et du Code d'instruction criminelle, sont assez avancées.

La Commission n'ose fixer le terme dans le quel ces traductions pourraient être finies, les individus qui s'y dédient étant occupés dans d'autres affaires, et plusieurs accidents imprévus pouvant retarder la conclusion de ce travail. Elle espère cependant que les cinq Codes pourraient être traduits et examinés dans trois mois. On pourrait dans un mois, ou même avant, en commencer l'impression.

Il resterait encore la traduction des manuels, et formulaires, qu'est à commencer, et qu'exigerait, au moins, le délai de trois mois, sans y comprendre la révision, la quelle en pourrait avoir lieu que jusqu'à ce que celle des Codes serait finie.

Quand à la traduction au Catalan elle devrait être bien plus longue 1° parce qu'on n'a dans cette langue que deux Codes traduits, savoir le Code de procédure et le Code de Commerce 2° parceque cette traduction présente bien plus d'obstacles à surmonter par les raisons desusindiquées.

La Commission en saurait fixer le temps dans le quel ces traductions dans les deux langues pourraient être finies, Elle observera cependant que si ces traductions devoient se faire simultanément elles en pourraient que consommer un temps très considerable puisqu'il serait difficile de trouver assez d'individus pour distribuer le travail de maniere à pouvoir être fini en peu de temps.

Le zèle des magistrats qui se chargeraient de ces traductions, epargnerait, sans doute, beaucoup de frais. Aussi on n'en prévoit d'autres que ceux des copistes, qui pourraient être acquites sur des notes detaillées ordonnancées par qui vous disposerier.

La Commission s'est occupée, en fin des moyens de faire la distribution et la reunion du travail pour les traductions en Espagnol de telle sorte qu'il puisse être achevé le plus promptement (possible), et meriter l'approbation du public; et en supposant que Mr Campa se fera un honneur de remettre le manuscrit du Code Napoleon, et attendre aussi que Mr Verdaguer a fini la traduction du Code de Commerce, et qu'il est pret a finir celles du Code de procedure, la Commission croit qu'on pourrait changer de la finalisation des traductions des Codes penal et d'instruction Criminelle M.M. Homs et Selva qui s'en occupent déjà.

Quand aux ouvrages de pratique qui sont necessaires pour la mise en activite des Codes, la Commission croit que Mr. Torra pourrait être chargé de la traduction du manuel et formulaire des juges de paix, M.M. Valenti et Guardia de celle des instructions et formules necessaires aux avoués et M. Verdaguer de celle concernant les hussiers M. Puig désigné par la Commission pour faire la traduction des instructions et formules concernant les notaires, observe qu'il s'occupe maintenant, avec un autre individu, de la traduction du Code administratif, mai qu'il se consacrerait à celle dessus indiquée, autant que lui permettrait celle du Code administratif, en lui associant M. Madinabeytia.

Tous ces travaux seroient reunis et soumis à l'examen d'una Commission nommée par vous.

Il est ausi de concevoir toute l'importance de ce travail epuratoire qui fixerait irrevocablement le merite de l'ouvrage.

Celles sont, M. le Comte les vues de la Commission concernant a la traductions des Codes, manuels et formulaires. Elle ose vous les présenter avec tout le respect que votre judicieuse censure commander.

Agréer, Monsieur le Comte, l'hommage du devonement le plus sincere.

Andrè Lopez de Frias / V. Rovira / Jph. Valenti / Melchior de Guardia / Narciso Monter / R. Torrà / J.A. Verdaguer, Secrétaire / Fulerand David / Hubert de Cintré President.